

554 SAYILI ENDÜSTRİYEL TASARIMLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ KANUN HÜKMÜNDE KARANAMEDE YER ALAN "TASARIM" TANIMININ İRDELENMESİ

THE EVALUATION OF DESIGN DEFINITION AVAILABLE IN DECREE LAW NUMBER 554 IN RELATION TO THE PROTECTION OF INDUSTRIAL DESIGNS

Erkut ERYAYAR*

Özet

Tasarım ve endüstriyel tasarım kavramları birbirleri ile ilişkili, ama uygulamada birbirinden bağımsız iki farklı kavramdır. Tasarım kavramını bir üst başlık olarak, endüstriyel tasarım kavramını ise ticari bir meta ve kanunlar ile taklitlerinden korunabilen bir değer olarak ele almamız gerekmektedir. Zaman içerisinde pek çok farklı akım, kurum ve kişi tarafından farklı bakış açıları ile defalarca bu kavramların tanımları yapılmıştır. Tasarım hukuku açısından ise bu tanımlar ülkemizde 27 Haziran 1995 tarihli 554 sayılı endüstriyel tasarımların korunması ile ilgili kanun hükmünde kararnamede belirtilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmada hem meslek disiplini açısından, hem de tasarım hukuku açısından, tasarım ve endüstriyel tasarım kavramları ayrı ayrı incelenmiş ve tasarım hukuku açısından mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tasarım, endüstriyel tasarım, endüstriyel tasarım korunması.

Abstract

Design and industrial design are two interrelated fields but they are independent in practice. Design as a concept must be dealt within a meta-perspective, whereas the end product of industrial design, as a commercial commodity, carries a value that must be protected by law from its imitations. These concepts have been defined so many times from a variety of perspectives by a variety of people and institutions. In Turkey, these terms have been specified in decree law number 554, dating June 27 1995, the protection of industrial designs. In this context, this study explores the concepts of design and industrial design in terms of professional ethics and design law with the aim of putting forward the state of things in Turkey in design law.

Key words: Design, industrial design, Industrial design protection.

Giriş

Çevremizi saran eşyalara, kullandığımız mobilyalara, giydiğimiz ayakkabı ve kıyafetlere, bindiğimiz otomobillere ödediğimiz fiyatın içinde, kullanılan malzemenin ve üretim giderlerinin payı, ciddi bir biçimde azalmıştır. Ürünlerin değerlerinin çok büyük bölümü, bilgi birikimi, barındırdığı teknoloji, yapılan araştırma-geliştirme çalışmaları, endüstriyel tasarım korunması, patent ve marka değeri gibi etkenlerden oluşmaktadır. Bu nedenle, sınai mülkiyet haklarının temellerini oluşturan endüstriyel tasarım, patent, faydalı model ve marka gibi kavramlar, aynı zamanda,

ticari bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Firmalar, bilgi birikimlerini geliştirdikleri yeni ürünlerle ortaya koymakta ve bunu da pazarda rakiplerine karşı bir güç olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla yenilik ve farklılık günümüzde, en önemli satın alım faktörü haline gelmiş ve rakipler ile haksız kazanç elde etmek isteyenlere karşı korunmaları gün geçtikçe daha önemli hale gelmiştir (1).

Ülkemizde endüstriyel tasarımların tescil yolu ile korunması, 27 Haziran 1995 tarihli ve 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması ile ilgili Kanun Hükmünde Kararname ile gerçekleşmiş ve korumaya konu olan tasarımların tanımı, aynı Kanun Hükmünde Kararname'de belirtilmiştir. Yapılan çalışma, konuya endüstri ürünleri tasarımı meslek disiplini bakışı ile yaklaşmaktadır.

Tasarım Kavramı

Konuya başlarken tasarım kavramını, endüstriyel tasarım, grafik tasarım ya da çevreci tasarım v.b. gibi özel bir tanım yapmak yerine bir üst kavram olarak ele almak ve yorumlamak daha doğru olacaktır. "Tasarım nedir?" sorusuna, değişik disiplin ve çevreler farklı cevaplar vermişlerdir.

* "Bir eskiz ya da plan yaparak bir şeyin formu üzerinde çalışmak.

* Belirli bir amaç, konum ya da etki için çalışmak.

* Görsel bir formu oluşturan elemanların hem üretim süreci hem de sonucu.

* Kullanıcı ihtiyaçlarını anlamak ve sorun çözümü için oluşturulan çalışma alanı.

* Bir işi çözmek için plan yapmak.

* Dekoratif ya da artistik çalışma.

* Önceden var olmayan yeni ve yararlı şeyler meydana getirmeyi içeren yaratıcı bir etkinlik" (2).

* "İnsan yapımı nesnelere değişimi başlatmak" (3).

* "İki ya da üç boyutlu bir ürünün dış görünüm özelliklerini ifade eden bir kavram" (4).

"Tasarım" sözcüğü üç dönemde incelenebilir. Birincisi terimin geniş kapsamlı ve değişik anlamlarda kullanıldığı dönemdir. Endüstri devrimi öncesi ve endüstrileşmenin ilk aşamalarında taşıdığı bu geniş kapsamlı içerik ikinci dönemde, çoğunlukla 19. yüzyıl İngilteresi'nde Fransızcadan gelen 'design' (desen) sözcüğünün etkisine girer ve tasarım çok sınırlı anlamlarda kullanılır. 20. yüzyılın başında bu sınırlı yorumlardan kurtulan tasarım giderek yaygın ve nitelikli bir kavram olarak karşımıza çıkar. 20. yüzyılın sonunda bütün tasarım alanlarını ifade eden, tek, belirleyici ve

hakim bir deyim kimliğiyle durmaktadır" (5).

John Heskett "Toothpicks and Logos, Design in Everyday Life" isimli eserinde tasarım üzerine tartışmanın son derece karmaşık bir başlık olduğunu ve temelinde de "design" (tasarım) kelimesinin kendisinin yattığını öne sürmektedir. Özellikle İngilizcede "design", tasarım kelimesinin nasıl farklı anlamlarda kullanıldığını göstermek için şu cümleyi kurmuştur: "Design is to design a design to produce a design" (6). Bu gramer olarak tamamen doğru ama anlam olarak karmaşık İngilizce cümleyi Türkçeye; "Tasarım, bir tasarımı üretmek için tasarım tasarlamaktır" olarak çevirebiliriz.

Cümlede kullanılan birinci tasarım kelimesi, isim hali ile "Tasarım ülke ekonomisi için çok önemlidir" gibi genel bir başlığa işaret etmektedir. Kullanılan ikinci tasarım kelimesi örneklemek gerekirse "X firmasının en son çıkarttığı tasarım klasik olmaya aday" gibi bitmiş bir ürün yerine kullanılmıştır. Üçüncü tasarım kelimesi ise isim hali ile kullanılmış, örnek olarak "Yapılan tasarımlar müşterinin onayına sunuldu" şeklinde düşünsel bir çalışmaya işaret etmektedir. Dördüncü tasarım kelimesi ise örneğin "Yeni bir mutfak robotu tasarlıyorum" gibi eylem olarak kullanılmıştır.

Dilimizde, tasarım kelime anlamı olarak; "bir şeyin biçimini kafada oluşturma işi ve bu yolla oluşturulmuş biçim" (7) olarak yer almaktadır. Tasarlamak eylemi ise, "bir şeyi zihinde canlandırarak, biçimlendirerek hazırlamak, zihinde oluşturmak, düşünmek" (8) olarak tanımlanmaktadır.

Tasarım sözcüğü Türkçede, İngilizcedeki "design" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. "Latince kökenli design sözcüğü, "de" ve "signare" köklerinden oluşmaktadır. Signare, işaret etmek demek olup signum= işaret kökünden türetilmiştir. Sözcük anlamı bir plan veya eskizi yapmak üzere zihinde canlandırmak; biçim vermek ya da üretilmek üzere zihinde canlandırılan bir plan ya da bir şey, bir sonucu hazırlayan adımların ortaya koyduğu zihni bir proje ya da şemadır" (9).

Tasarım kavramı, Türkçede bir aracın parçalarının kağıt üzerine çizilmiş şekli anlamında kullanılan "tasar" kökünden türetilmiş olan "tasarı" kavramına dayanmaktadır. Tasarı, bir kimsenin yapmayı düşündüğü şey; olması veya yapılması istenen bir şeyin tasarlama sonucu zihinde aldığı biçim olarak Türkçede kullanılmaktadır. Tasarım, tasarı kökünden tasarım olarak türetilmiştir. Tasarım eylemi ve zihinde canlandırılan biçimdir. Arapçada eş anlamlısı "tasavvur" sözcüğü olarak kabul edilmektedir. Tasavvur etmek, göz önünde canlandırmak, zihinde canlandırmak, düşünmek olarak tanımlanmaktadır (10).

Victor Papanek "Design For The Real World" isimli eserinde tasarım kavramını şöyle açıklamaktadır: "Her insan tasarımcıdır. Bütün yaptığımız hemen her zaman günlük hayat içinde temel insan aktivitelerini tasarlamaktır. ... Tasarım epik bir şiir yazmak, fresk uygulamak, bir başyapıt resmetmek, bir konçerto bestelemektir. Ama aynı zamanda bir çekmeceyi temizlemek ve yeniden düzenlemek, çürümüş bir dişi çekmek, elmalı tart pişirmek, beyzbol oyunu için taraf tutmak ve çocuk yetiştirmektir" (11).

Tasarlama eyleminin insanın yapısı ve gündelik hayatında ne kadar doğal bir süreç olduğunu ve dışardan gelen etkiler ile nasıl şekillendiğini İlhan

Erhan aşağıdaki şekilde yorumlamaktadır: "Tasarım öncelikle ürünleri biçimlendirmek değil, etkinliklerimizi yaşam biçimimizi, eylemlerimizi etkilemek ve belirlemektir. Bu ise ancak belirli davranışlara olanak sağlayan araçlar topluluğunun biçimlendirmeleri ve düzenlemeleriyle gerçekleşmektedir" (12).

Yukarıdaki tanımlar ışığında tasarımın en genel anlamda düşünsel yaratıcı bir eylem ve bu eylem sonucu ortaya çıkan ürün olduğu görülmektedir. Tasarım, insanın karşılaştığı engellere karşı geliştirdiği bir sorun çözüm sürecidir. Bu süreç sonunda ortaya koyduğu eylem, daha önce olmayan yeni, kullanışlı ve estetik bir ürün yaratmayı kapsamaktadır. Ortaya çıkan ürün ya da sonuç, kendisini benzerlerinden belirgin bir biçimde ayıran özellikleri bünyesinde barındırır.

Endüstriyel Tasarım Kavramı

Amerikan Endüstriyel Tasarımcılar Topluluğu IDSA (Industrial Designers Society of America) endüstriyel tasarımı "kullanıcı ve üreticinin karşılıklı yararını gözeterek ürünlerin işlev, fayda ve görünümünü optimize edecek şekilde yeni ürün fikirleri yaratmaya yönelik profesyonel bir etkinlik" olarak tanımlamıştır (13).

Uluslararası Endüstriyel Tasarım Dernekleri Konseyi ICSID (The International Council of Societies of Industrial Design) endüstriyel tasarımı, "amacı objelerin, süreçlerin, hizmetlerin ve bunların hayat döngüleri içindeki sistemlerinin çok yönlü niteliklerini belirlemek ve ortaya çıkarmak olan yaratıcı bir etkinliktir. Bu nedenle tasarım, teknolojilerin yenilikçi bir biçimde insan için kullanılmasında, kültürel ve ekonomik alışverişte merkezi bir faktördür" (14) olarak tanımlanmaktadır.

Dünya Fikri Haklar Organizasyonu WIPO (World Intellectual Property Organisation) endüstriyel tasarımı ya da basitçe tasarımı "endüstri veya elle üretilen ürünün süslemesi ya da estetik görünüşü olarak tanımlanmaktadır" (15).

Türk Hukukunda Endüstriyel Tasarım konusunda yapılan ilk tanım, 1965 tarihli sınai resim ve modeller konusunda hazırlanan kanun tasarınsında yer almıştır. Bu tasarıya göre "sınai resim; Sanayi ve küçük san'at mamulünün imal ve istihsali için tip hizmetini görebilecek mahiyette olan ve tertibi dış şekli tezyinatı veya manzarası itibariyle tefrik ve temyize elverişli bulunan cisimler bu kanuna göre sınai resim addolunur. Ticari bir maksatla eşya üzerine yapılacak tezyinat için tip hizmetini görebilecek mahiyette ve el, makine, kimyevi bir usul veya vasıtalar mezc edilerek herhangi bir mamulun tezyininde kullanılabilecek olan çizgi ve renklerin herhangi bir terkip veya tertibi itibariyle tefrik ve temyize elverişli bulunan sathlar bu kanuna göre sınai resim addolunur" (16) şeklinde tanımlanmıştır.

554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girmesine kadar Türk tasarım hukukunda "tasarım" ifadesinin yerine Alman ve İsviçre hukuklarının etkisi altında "model" ve "resim" sözcükleri kullanılmıştır. Kullanılan model ifadesi üç boyutu, resim ifadesi ise iki boyutu tanımlamaktadır (17).

Bir ürünün endüstriyel ürün özelliği taşıması için, o ürünün endüstriyel

yollarla ve birden fazla üretilebiliyor olması gerekmektedir. Eğer ürün bu özelliklere sahip değilse, yani el işçiliği ile ve birden fazla üretilmemişse ortaya çıkan ürün sanat eseri kapsamına girer (18).

Ünal Tekinalp, Fikri Mülkiyet Hukuku isimli eserinde endüstriyel tasarımı "görünüm" olarak tanımlamıştır. Tekinalp'e göre tasarım "bir ürünün veya ürün parçasının, ürün üzerindeki süslemenin çizgilerinin, renklerinin, dokunun, malzemenin, esnekliğin ve bunun gibi insan duygularıyla algılanabilen unsur ve özelliklerin, bunların tamamının veya bir kısmının bileşiminin ya da takımının görünümüdür" (19).

Devlet Planlama Teşkilatı, sekizinci beş yıllık kalkınma planında endüstriyel tasarımı; "pazarda tespit edilen ihtiyacı en iyi şekilde karşılayacak bir ürünün, üretici firmanın teknolojik olanakları çerçevesinde ve üreticiye makul bir kâr sağlayacak şekilde planlanması eylemi" (20) olarak tanımlanmaktadır.

TPE'nin yayımlanmış olduğu Endüstriyel Tasarım Kılavuzunda endüstriyel tasarım şöyle tanımlanmaktadır: "Endüstriyel tasarım, ürünün süsü veya estetik görünüşüdür. Estetik görünüş; ürünün biçimi, rengi, süsü veya bunların kombinasyonları sonucu ortaya çıkan ve göze hitap eden görünüşüdür" (21).

554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de tasarım, "bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyguları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütün" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım grafik tasarımları veya endüstriyel tasarımları kapsamaktadır.

554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, endüstriyel tasarımı bir anlamda ürünün "kabuğu" olarak nitelendirmektedir. Hukukçular, endüstriyel tasarım kavramını ve ürününü, görünüş özelliklerine göre nitelendirmektedir. Oldukça basite indirgenmiş olan bu tanımlamayı genişletmek gerekmektedir.

Endüstriyel tasarım, bir ürünün sadece "estetik" olarak nitelendirilebilecek kabuğudur şeklinde bir tanım ise eksiktir. Tasarım, ürün geliştirmenin önemli bir parçasıdır. Bir ürünün başarısı sadece sahip olduğu estetik değerlerle ölçülemez. Ürünün faydası, işlevselliği, kullanım ve üretim kolaylığı, güvenli kullanımı gibi faktörler bir araya geldiğinde ancak gerçek bir başarıdan söz edilebilir. Buradan yola çıkarak, tasarımcının bir ürünü tasarlarken sadece estetik kaygılar taşıdığı düşüncesi hatalıdır. Aşağıdaki tanım bu fikri desteklemektedir.

"Endüstriyel tasarım hakkında bilinmesi gereken ilk şey bunun yeni ürün geliştirme olarak tanımlanan endüstriyel faaliyetin önemli bir parçası olduğudur. Özellikle kullanıcılarla doğrudan görsel ve/veya fiziksel ilişki gerektiren tüm ürün gruplarında (masa, çatal, matkap, otomobil, tencere, saat, kalem, musluk, kapı/dolap kulpu, bardak, gözlük, lamba, fırın, kürek, koltuk, oyuncak, soba, takı, tencere, tornavida, elektrik prizi, cep telefonu, kaynak makinesi, testere, ayakkabı, bisiklet, vb.) endüstriyel tasarım, kullanıcı/müşterilerin o ürünleri tercih edip satın alarak, güvenli verimli

ve rahat bir şekilde kullanmasını sağlayan uzmanlık alanıdır. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta endüstriyel tasarımın bir ürünün çiziminden, görüntüsünden veya "estetikliğinden" ibaret kozmetik bir unsur olmadığıdır. Yani endüstriyel tasarım sadece ürünleri daha güzel görünür kılmamanın bir yolu değil, ürünleri her anlamda daha iyi yapmanın yöntemidir" (22).

Sonuç

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere "Tasarım" ve "Endüstriyel Tasarım" kavramlarına pek çok disiplin farklı tanımlar getirmiştir. Görülen odur ki, bütün tanımlardaki ortak kanı, tasarımın salt "görünüm" olarak kabul edilmesinden öte, bünyesinde fayda, işlevsellik, yaratıcılık, üretim kolaylığı sağlama, statü sembolü olma gibi kavramları da barındırdığıdır.

554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de bulunan ve tamamen uygulamaya yönelik olan tasarım tanımı yapılırken, Yeşil Kitap'tan (Green Paper) faydalanılmıştır. 1991 yılında AB Komisyonunda yapılan çalışmalar sonucunda yayımlanan, tasarımların korunmasına ilişkin Yeşil Kitap, bugün Avrupa Birliğinde yürürlükte olan tüzüklerin temelini oluşturmuştur.

Şüphesiz 554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de yapılan tanımdaki amaç, yukarıda değinilen ve "tasarım" kelimesine yüklenen anlamları pekiştirmekten ziyade, korumaya tabi olacak tasarımın koruma şartları ile sınırlarını belirlemek ve özellikle yapılan tasarımların bir davaya konu olmaları durumunda, ilgili mahkemelere ve mahkemeler tarafından görevlendirilen bilirkişilere yol göstermektir.

Bununla beraber günümüz koşullarında 554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de bulunan tasarım tanımının yetersizliği ortadadır. TPE tarafından yayımlanan "Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Taslağı"nda bulunan, bileşik ürün tanımı ve tasarımın normal kullanım sırasında görünür olması şartı gibi tanımlar (23), mevcut tanımdaki eksiklikleri bir derece tamamlamaktadır. Gerek Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum, gerekse Türk tasarım hukuku ve tasarım üretkenler açısından son derece önemli olan bu konunun çözülmesi için yapılan çalışmaların hızlandırılarak sonuçlanması gerekmektedir.

*Erkut Eryayar

Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü
Küçükçamlica Acıbadem Caddesi
Kadıköy-İstanbul
erkuteryayar@marmara.edu.tr

Dipnotlar

1. Eryayar, Erkut; 2008, Tasarım Hukukunda Ürün Tasarımı Açısından Benzerlik Kavramının İrdelenmesi, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, MÜGSE, İstanbul.
2. Hasdoğan, G.; 1996, Tasarımda Evrenselleşme, Bildiri Kitabı, İstanbul, YEM Yayınevi, s. 23.
3. Hasdoğan, 1996 A.g.e. s. 23.
4. DPT, Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planı, s 95, Suluk C.; 2003, Tasarım Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., s.37.
5. Balcıoğlu, T.; 10-12 Ekim 1994, Seri Üretim Objeleriyle İlişkili Olarak Design

Tasarım Teriminin Dönüşümleri, Uluslararası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu, Ankara, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, s.263.

6. Heskett, J.; 2002, "Toothpicks and Logos Design in Everyday Life", New York, Oxford University Press.

7. Püsküllüoğlu, A.; 2002, Türkçe Sözlük. Dördüncü Basım, İstanbul, Doğan Kitapçılık, s. 1460.

8. Püsküllüoğlu, A.; 2002, A.g.e., s. 1460.

9. Bayazıt, N.; 1994, Endüstri Ürünleri Tasarımı ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş, İstanbul, Literatür Yayınları, s. 8.

10. <http://etmk.org.tr/news/makaleler-ve-yazilar/endustri-urunu-tasarimi> (E.T. 2.12.2009).

11. Gorman, C. R.; 2002, "The Industrial Design Reader", Canada, Princeton Architectural Press, s.190.

12. Erhan, İ.; 1983, Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi, Doçentlik tezi, İstanbul, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, s.4.

13. www.idsa.org (E.T. 9.12.2009).

14. <http://www.icsid.org> (E.T. 3.11.2009).

15. <http://www.wipo.int> (E.T. 2.10.2009).

16. Bilgin, A.; 2006, Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları, İstanbul, Vedat Kitapçılık, s.4.

17. Tekinalp, Ü.; 2005, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, s.616.

18. 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması ile ilgili Kanun Hükmünde Kararname, Ürünü "Bilgisayar programları ve yarı iletkenlerin topografyaları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra ..." olarak tanımlasa da burada kriter birden fazla üretiliyor olmasıdır.

19. Tekinalp, Ü.; 2005, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, s. 610.

20. Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.175.

21. TPE, Endüstriyel tasarım kılavuzu, Ankara, Kuban Matbaacılık.

22. Er, A., Er, Ö., Başer, S.; 2003, Endüstriyel Tasarım Kılavuzu, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası.

23. <http://www.turkpatent.gov.tr/> (E.T. 3.11.2009).

Kaynaklar

Eryayar, Erkut; 2008, Tasarım Hukukunda Ürün Tasarımı Açısından Benzerlik Kavramının İrdelenmesi, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, MÜGSE, İstanbul.

Hasdoğan, G.; 1996, Tasarımda Evrenselleşme, Bildiri Kitabı, İstanbul, YEM Yayınevi.

DPT, Yedinci 5 Yıllık Kalkınma Planı, s 95, Suluk C.; 2003, Tasarım Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.

Balcıoğlu, T.; 10-12 Ekim 1994, Seri Üretim Objeleriyle İlişkili Olarak Design Tasarım Teriminin Dönüşümleri, Uluslararası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu, Ankara, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü.

Heskett, J.; 2002, "Toothpicks and Logos Design in Everyday Life", New York, Oxford University Press.

Püsküllüoğlu, A.; 2002, Türkçe Sözlük. Dördüncü Basım, İstanbul, Doğan Kitapçılık.

Bayazıt, N.; 1994, Endüstri Ürünleri Tasarımı ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş, İstanbul, Literatür Yayınları.

<http://etmk.org.tr/news/makaleler-ve-yazilar/endustri-urunu-tasarimi> (E.T. 2.12.2009).

Gorman, C. R.; 2002, "The Industrial Design Reader", Canada, Princeton Architectural Press.

Erhan, İ.; 1983, Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi, Doçentlik tezi, İstanbul, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü.

www.idsa.org (E.T. 9.12.2009).

www.icsid.org (E.T. 3.11.2009).

www.wipo.int (E.T. 2.10.2009).

Bilgin, A.; 2006, Endüstriyel Tasarım Hakkı ve Tazminat Davaları, İstanbul, Vedat Kitapçılık.

Tekinalp, Ü.; 2005, Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.

TPE, Endüstriyel tasarım kılavuzu, Ankara, Kuban Matbaacılık.

Er, A., Er, Ö., Başer, S.; 2003, Endüstriyel Tasarım Kılavuzu, İstanbul, İstanbul Sanayi Odası.

www.turkpatent.gov.tr/ (E.T. 3.11.2009).